

บทที่ 4

บทวิเคราะห์การกำหนดเหตุตัดอำนาจและกระบวนการคัดค้าน เจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้องในประเทศไทย

ในบทนี้จะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบเหตุตัดอำนาจในกระบวนการยุติธรรมตามระบบกฎหมายของไทย และของต่างประเทศ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักความขัดแย้งกันในบทบาทหน้าที่ (Incompatible Principle) หลักความขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of Interest) หรือ การสวมหมวกหลายใบ ดังที่ได้ศึกษามาแล้วในบทข้างต้น ล้วนแล้วแต่เป็นหลักแนวคิดอันเป็นที่มาให้สามารถนำไปประยุกต์ปรับใช้กับเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้องในการกำหนดเป็นเหตุตัดอำนาจและกระบวนการคัดค้านเจ้าพนักงานให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับสภาพปัญหาของการขัดแย้งกันในบทบาทหน้าที่ของเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง อันจะเป็นการประกันสิทธิของคู่กรณีในคดีอาญาที่จะได้รับการสอบสวนฟ้องร้องโดยพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการที่มีความเป็นกลางไม่มีส่วนได้เสียในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยได้ดีต่อไป

4.1 วิเคราะห์การกำหนดเหตุตัดอำนาจเจ้าพนักงานในการสอบสวนฟ้องร้อง

จากการที่ได้ศึกษาหลักความขัดแย้งกันในบทบาทหน้าที่ หลักความขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม และกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับหลักการดังกล่าว อีกทั้งเหตุตัดอำนาจตามระบบกฎหมายต่างประเทศแล้ว สามารถนำมาเป็นแนววิเคราะห์ประยุกต์ปรับใช้ในการกำหนดเป็นเหตุคัดค้านเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้องในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมันในเรื่องเหตุตัดอำนาจผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งได้พิจารณาแยกกระตบความร้ายแรงของเหตุตัดอำนาจไว้ชัดเจน จึงขอนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ปรับใช้กับเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวน กล่าวคือ ในกรณีที่มีความร้ายแรงและมีแนวโน้ม มีความเสี่ยงสูงที่เจ้าพนักงานจะเกิดอคติ เกิดความลำเอียง ความไม่เป็นกลาง หรือเกิดความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม ได้ง่ายและค่อนข้างชัดเจน ไม่ต้องอาศัยพฤติการณ์แวดล้อมอื่นมาประกอบ เพราะเป็นที่เหตุที่เกิดขึ้นจากตัวเจ้าพนักงานและมีอยู่แล้วก่อนที่เจ้าพนักงานนั้นจะเข้ามาทำหน้าที่

สอบสวนฟ้องร้องคดี ไม่ว่าจะด้วยเหตุที่เจ้าพนักงานเป็นผู้เสียหาย หรือเป็นญาติโดยตรงกับคู่ความ ในคดีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นต้น โดยผู้เขียนขอกำหนดให้เป็นเหตุห้ามมิให้เจ้าพนักงานทำการสอบสวนฟ้องร้องคดีโดยเด็ดขาดเป็นกรณีหนึ่ง และอีกกรณีหนึ่งเป็นเหตุที่ปรากฏถึงความกังวล หรือความไม่เชื่อมั่นต่อความเป็นกลางของเจ้าพนักงาน ตามมาตรฐานของวิญญูชนที่มีข้อสงสัย อย่างมีเหตุมีผลว่าจะเกิดความลำเอียง โดยผู้เขียนขอกำหนดเป็นเหตุคัดค้านเจ้าพนักงาน ดังนั้น จึงสามารถแยกเหตุคัดค้านเจ้าพนักงานได้เป็น 2 ประการ ดังนี้

4.1.1 เหตุห้ามเจ้าพนักงานมิให้ทำการสอบสวนฟ้องร้อง

เหตุห้ามเจ้าพนักงานในลักษณะนี้ มีความชัดเจนในเรื่องของการมีส่วนได้เสียของ เจ้าพนักงาน ซึ่งหากปรากฏเหตุดังกล่าวขึ้นย่อมถือได้ว่าเป็นเหตุให้เจ้าพนักงานผู้นั้น ไม่สามารถ ปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้องได้อีกต่อไปอันเป็นข้อห้ามโดยเด็ดขาด มิใช่เป็นเรื่องของ ความสมควรหรือไม่สมควรเท่านั้น ซึ่งเหตุห้ามนี้ยังส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่ ไม่มีความเป็นกลางถึงขนาดทำให้การสอบสวนฟ้องร้องนั้น ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นอัน เสียไปเลยทีเดียว เนื่องจากจะหาความยุติธรรมจากสอบสวนฟ้องร้องของเจ้าพนักงานนั้นคงเป็น เรื่องยากนัก โดยสามารถกำหนดเป็นเหตุห้ามเจ้าพนักงานมิให้ทำการสอบสวนฟ้องร้องได้ ในลักษณะต่อไปนี้

4.1.1.1 เจ้าพนักงานมีส่วนได้เสียในคดี

โดยหลักแล้วส่วนได้เสียที่จะทำให้เจ้าพนักงานชั้นสอบสวนฟ้องร้องถูกคัดค้านได้ ส่วนได้เสียนั้นต้องมีความเกี่ยวข้องกับคู่ความ และไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อกฎหมาย (Legal question) ซึ่งการมีส่วนได้เสียในคดีของเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง อาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) เจ้าพนักงานเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิด

โดยความหมายของคำว่าเป็นผู้เสียหายในคดีนั้น คงต้องหมายถึงกรณีพนักงาน สอบสวนหรือพนักงานอัยการเป็นผู้เสียหายโดยตรงในคดีนั้นเท่านั้น เป็นไปตามหลักที่ว่า บุคคล ไม่สามารถทำหน้าที่ตัดสินในคดีของตนเองได้ (No man can be judge in his own cause) และ เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ เป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดในคดีใด เขาไม่สามารถทำหน้าที่ในการสอบสวนหรือฟ้องร้องคดีนั้นได้ไม่ว่าจะโดยส่วนตัวหรือโดยหน้าที่ ดังตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 292/2482 ซึ่งแสดงให้เห็นได้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับการที่พนักงาน สอบสวนทำการสอบสวนในคดีที่ตนเป็นผู้เสียหายในคดี ย่อมเป็นการยากนักที่จะให้เกิดความ ยุติธรรมขึ้นได้

2) เจ้าพนักงานมีส่วนได้เสียในผลแห่งคดี

การที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีส่วนได้เสียในคดีไม่ว่าจะเป็นส่วนได้เสียทางการเงิน ทางทรัพย์สิน ทางส่วนตัว หรือส่วนได้เสียอย่างหนึ่งอย่างใดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเฉพาะตัวของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการซึ่งผลของคดีนั้นจะส่งผลต่อตัวพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่ว่าจะเป็นเรื่องหนี้สินความรับผิดชอบ (Liability) หรือ ข้อได้เปรียบหรือกำไร (Gain) ก็จะมีผลทำให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการผู้นั้นขาดคุณสมบัติที่คู่ความในคดีอาจใช้สิทธิคัดค้านพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการผู้นั้นได้ นอกจากนั้นแล้วผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียดังกล่าวต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรง แท้จริงและแน่นอน (Direct, real and certain) แต่ต้องเป็นเรื่องที่ไม่ไกลกว่าเหตุ ไม่ใช่เหตุบังเอิญ ไม่ใช่การคาดหมายหรือไม่ใช่การคาดการณ์ล่วงหน้า

ส่วนได้เสียโดยเฉพาะเจาะจง (Particular interests) ที่จะทำให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการอาจถูกคัดค้านได้นั้น เป็นไปตามพฤติการณ์แวดล้อม (Circumstances) และเป้าหมายของการสอบสวนฟ้องร้อง เช่น พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทซึ่งเป็นผู้ต้องหาในคดีหรือมีส่วนได้เสียทางการเงินโดยตรงในบริษัทนั้น แต่อย่างไรก็ตามการที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทที่เป็นคู่แข่งกับบริษัทของคู่ความในคดี หรือพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการกับคู่ความในคดีเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทเดียวกันซึ่งบริษัทดังกล่าว ไม่มีส่วนได้เกี่ยวข้องอย่างใดๆ ในคดี พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการผู้นั้นก็ยังสามารถทำหน้าที่ได้ แต่ทั้งนี้เว้นแต่ส่วนได้เสียนั้นจะได้ปลดเปลื้องไปแล้ว โดยเหมาะสมระหว่างการสอบสวนฟ้องร้อง

4.1.1.2 เจ้าพนักงานมีความสัมพันธ์กับคู่ความในคดี

1) มีความสัมพันธ์เป็นญาติกับผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาในคดี

การมีความสัมพันธ์ในทางญาติระหว่างเจ้าพนักงานกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้นอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) เป็นผู้บุพการีหรือผู้สืบสันดาน

เหตุคัดค้านเจ้าพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการเพราะเหตุที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีความสัมพันธ์กับผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาในลักษณะที่เกี่ยวข้องเป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานในชั้นใดๆ กับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ว่ากับฝ่ายผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาที่ตามก็ถือเป็นเหตุห้ามพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการทำการสอบสวนฟ้องร้อง ซึ่งการเป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานนั้นน่าจะต้องถือตามความเป็นจริง ดังนั้น เมื่อมีข้อเท็จจริงที่มีความเสี่ยงต่อความไม่เป็นกลางในการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแล้ว ย่อมถือเป็น

เหตุห้ามผู้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการนั้นได้ กล่าวคือ การมีความสัมพันธ์เป็นผู้บุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่ว่าจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม แต่ก็ย่อมมีความผูกพันทางจิตใจอันอาจทำให้ผู้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีความเสี่ยงและมีแนวโน้มที่จะเกิดฉันทาคติและความไม่เป็นกลางในการสอบสวนฟ้องร้องได้ ดังนั้นเพื่อเป็นการประกันสิทธิของกลุ่มความที่จะได้รับการสอบสวนฟ้องร้องที่เป็นธรรมโดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการที่เป็นกลางและไม่มีส่วนได้เสีย ดังนั้นจึงสมควรตีความหมายของการเป็นผู้บุพการีหรือผู้สืบสันดานให้หมายความตามความเป็นจริง

(2) การเป็นญาติทางสายโลหิต

ความสัมพันธ์ในทางญาติอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นเหตุในการคัดค้านพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการนั้นได้แก่ กรณีที่เป็นญาติทางสายโลหิตหรือที่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเรียกว่าเป็นญาติพี่น้องหรือเป็นลูกพี่น้อง ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้จะไม่หมายความรวมถึงทุกลำดับชั้นอย่างเช่นในกรณีของการเป็นผู้บุพการีหรือผู้สืบสันดาน แต่จะนับเพียงสามชั้นเท่านั้น ได้แก่ ทวด ปู่กับย่า หรือตา กับยาย บิดาและมารดา และนับลงมาอีกสามชั้นได้แก่ ลูกหลาน เหลน ซึ่งญาติทางสายโลหิตกับบุคคลดังกล่าวย่อมถือเป็นญาติพี่น้องในลำดับสามชั้นที่เป็นเหตุแห่งการคัดค้านพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ

(3) เป็นญาติทางการแต่งงาน

นอกจากการมีความสัมพันธ์เป็นญาติทางสายโลหิตที่อาจทำให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการถูกคัดค้านได้แล้ว ยังมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นญาติอีกประการหนึ่งที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการอาจถูกห้ามมิให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ ได้แก่ การเป็นญาติเกี่ยวพันทางการแต่งงาน ซึ่งการเป็นญาติเกี่ยวพันทางการแต่งงานนั้นไม่ได้นับสามชั้นเหมือนอย่างเช่นในกรณีของการเป็นญาติร่วมสายโลหิต แต่จะนับเพียงสองชั้นเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการได้ทำการสมรส ญาติโดยสายโลหิตนับได้ในสองชั้นของกลุ่มสมรสของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการผู้นั้น อันได้แก่ ปู่กับย่าหรือตากับยาย และพ่อกับแม่ ลูกและหลานของกลุ่มสมรส ก็จะนับเป็นญาติเกี่ยวพัน โดยการแต่งงานกับตัวพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการอันถือเป็นเหตุที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการอาจคัดค้านโดยทันที ซึ่งการสมรสนั้นคงต้องหมายความถึงการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น

อย่างไรก็ตามมีข้อสงสัยว่ากรณีการมีความสัมพันธ์เป็นญาติโดยการสมรสนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้บัญญัติไว้ถึงกรณีที่มีการสมรสขาดจากกันไม่ว่าจะด้วยเหตุแห่งการหย่าหรือการเสียชีวิตของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จะยังคงถือเป็นญาติทางการสมรสของ

พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการต่อไปอีกหรือไม่ เพราะน่าจะต้องถือว่ามีความเสี่ยงต่อความไม่เป็นกลางของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ อันเป็นเหตุแห่งการคัดค้านก็ได้

2) มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ใกล้ชิดกับผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาในคดี

ความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ใช่ญาติทางสายโลหิตและทางการแต่งงานอันเป็นเหตุคัดค้านเจ้าพนักงานนี้ ต้องเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่มีความใกล้ชิดและมีความเสี่ยงต่อการเกิดอคติและความไม่เป็นกลางของเจ้าพนักงานได้ ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) เจ้าพนักงานเป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้างของกลุ่มความฝายใดฝายหนึ่ง

การที่เจ้าพนักงานมีความสัมพันธ์กับกลุ่มความฝายใดฝายหนึ่งในคดีในฐานะเป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้หรือเป็นนายจ้างของกลุ่มความฝายใดฝายหนึ่ง ถือเป็นเหตุคัดค้านเจ้าพนักงานได้ เช่นเดียวกัน เพราะถือว่ามีความเสี่ยงที่เจ้าพนักงานจะเกิดอคติและไม่เป็นกลางได้

(2) เจ้าพนักงานเป็นผู้แทน โดยชอบธรรมหรือเป็นตัวแทนของผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา

การที่เจ้าพนักงานมีความสัมพันธ์กับผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาในฐานะที่เป็นผู้แทนโดยชอบธรรมนี้ถือเป็นเหตุแห่งการคัดค้านเจ้าพนักงานเนื่องจากมีความเสี่ยงที่เจ้าพนักงานจะเกิดอคติ และความไม่เป็นกลางได้

ซึ่งการเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมนั้นหมายความรวมถึงกรณีที่คู่สมรสของเจ้าพนักงานเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมด้วยนอกจากนี้ยังหมายความรวมถึงกรณีที่เคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมด้วย

(3) เจ้าพนักงานเคยเป็นทนายความของกลุ่มความฝายใดฝายหนึ่งในคดี

การมีความสัมพันธ์ในฐานะเคยเป็นทนายความของกลุ่มความฝายใดฝายหนึ่ง ถือได้ว่าเป็นเหตุคัดค้านเจ้าพนักงานอีกประการหนึ่ง ที่มีความเสี่ยงต่อความเป็นกลางในการสอบสวนฟ้องร้องด้วย

4.1.1.3 เจ้าพนักงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดี

การเคยเกี่ยวข้องกับคดีมาก่อนอันเป็นเหตุคัดค้านเจ้าพนักงานนั้นต้องปรากฏว่าเจ้าพนักงานได้เคยเกี่ยวข้องกับคดีนั้นในฐานะดังต่อไปนี้

1) เจ้าพนักงานเคยเป็นพยานในคดี

เมื่อเจ้าพนักงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีในฐานะที่เจ้าพนักงานเป็นผู้ที่ได้ถูกอ้างเป็นพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่รู้ได้เห็นเหตุการณ์ด้วยตนเองหรือโดยเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เป็นพิเศษเกี่ยวข้องกับคดีนั้นก็เป็เหตุคัดค้านเจ้าพนักงานผู้นั้นได้¹ เพราะเหตุที่ว่าการที่เจ้าพนักงานมีความรู้ ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งด้วยตนเองโดยที่ความรู้เห็นนั้นเกิดขึ้นมา

¹ คณิต ฉ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 92.

จากการที่ตนได้ประสบพบเห็นเหตุการณ์ด้วยตนเอง ย่อมจะส่งผลต่ออคติ หรือความเป็นกลาง ในการสรุปสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน หรือการสั่งคดีของพนักงานอัยการ กล่าวคือ ย่อมมีแนวโน้มที่จะวินิจฉัยสั่งคดีไปตามความรับรู้ของตนเอง หรือที่เรียกว่าเป็นการพิจารณาอย่างมีอัตวิสัย (Subjective) แต่โดยหลักแล้วการสอบสวนฟ้องร้องนั้นต้องกระทำอย่างมี ภาวะวิสัย

2) การเคยสอบสวนฟ้องร้องคดีที่มีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันในคราวก่อน

ถ้าปรากฏข้อเท็จจริงว่าในคดีคราวก่อนและคราวหลังนั้น มีผู้ต้องหาเป็นบุคคลเดียวกัน และพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน นอกจากนั้นข้อกล่าวหา ตามคำฟ้องอาญา (Indictment) มีข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกันแล้ว เจ้าพนักงานที่ได้เคยเกี่ยวข้องกับ การทำสำนวนการสอบสวนหรือการสั่งคดีในคราวก่อนนั้น ก็ถือได้ว่าเป็นเหตุคัดค้านเจ้าพนักงาน อีกประการหนึ่ง ที่ผู้ต้องหาในคดีก่อนนั้นจะร้องคัดค้านเจ้าพนักงานนั้นได้

3) การเคยเป็นที่ปรึกษากฎหมาย

เหตุคัดค้านเพราะเหตุที่เคยเป็นที่ปรึกษากฎหมายนี้ หากพนักงานสอบสวนเคยเข้าร่วม ในการทำสำนวนการสอบสวนร่วมกับพนักงานอัยการในคดีนั้นมาก่อน แล้วได้มาเป็นพนักงาน อัยการสั่งคดีในคดีที่ตนเคยเป็นพนักงานสอบสวนมาก่อน ซึ่งนอกจากจะทำให้เจ้าพนักงานผู้นั้น ไม่มีความเป็นกลางในการสั่งคดีแล้ว ยังทำให้ระบบการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจระหว่างพนักงาน สอบสวนและพนักงานอัยการเสียไปด้วย

4.1.2 เหตุคัดค้านเจ้าพนักงานในการสอบสวนฟ้องร้อง

การกำหนดเหตุคัดค้านเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง ถือได้ว่าเป็นเหตุที่แสดง ให้เห็นถึงความกังวลหรือความไม่เชื่อมั่นต่อความเป็นกลางของเจ้าพนักงาน ตามมาตรฐานของ วิทยุชนที่มีข้อสงสัยอย่างมีเหตุมีผลว่าน่าจะเกิดความลำเอียงในการสอบสวนฟ้องร้องขึ้น ได้ อันเป็นเหตุให้คู่ความในคดีสามารถคัดค้านตัวเจ้าพนักงานนั้นได้

เหตุที่ทำให้เจ้าพนักงานไม่สามารถทำหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้อง ได้อย่างเป็นกลาง ได้นั้น ได้แก่ความลำเอียงหรือความมีอคติ (Bias or prejudice)

โดยที่คู่ความมีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนฟ้องร้องโดยพนักงานสอบสวนและ พนักงานอัยการที่ปราศจากอคติ และความลำเอียง ซึ่งกฎหมายไม่ได้ต้องการเพียงแค่เฉพาะ เจ้าพนักงานต้องไม่มีอคติอย่างแท้จริง (Actual bias) เท่านั้น แต่เจ้าพนักงานยังต้องเลี่ยงการกระทำ ใดที่มีลักษณะที่จะแสดงถึงความไม่ยุติธรรม ความมีอคติหรือลำเอียงด้วย ความลำเอียงหรือมีอคตินั้น หมายถึง ทศนะคติทางจิตใจของเจ้าพนักงานที่มีต่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดี โดยมีความรู้สึก ในลักษณะที่ชื่นชอบ หรือไม่ชอบคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ตัวอย่างเหตุแห่งการคัดค้านเจ้าพนักงานที่เห็นได้โดยง่าย คือ การที่ผู้เสียหายขอเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวน อย่างเช่นในคดีที่นายทหารสังกัดกรมกำลังพลทหารเรือถูกนายตำรวจคนหนึ่งของ สน. ห้วยขวาง ยิงตายแล้วน้องชายของผู้ตายไม่มั่นใจในความเป็นธรรมของพนักงานสอบสวน สน. ห้วยขวาง จึงขอเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวน โดยขอให้ พนักงานสอบสวนของกองปราบปรามเป็นผู้ดำเนินคดีแทน เนื่องจากหากปล่อยให้พนักงานสอบสวน สน. ห้วยขวาง ที่สังกัดเดียวกับผู้ต้องหาทำคดีต่อไป อาจทำให้ผู้ต้องหาสามารถหาช่องทางวิ่งเต้นล้มคดี หรือขอให้พนักงานสอบสวนทำสำนวนอ่อนได้ และยังมีกรณีนำพ้อค้ายาบ้าที่ถูกจับกุมได้มาเป็นแพะในคดีนี้แล้วบอกกับญาติของผู้เสียหายว่าเป็นคนยิงผู้ตาย ทั้งๆ ที่ไม่ใช่ ซึ่งถือว่าเป็นเหตุแห่งความสงสัยในความไม่เป็นกลางของพนักงานสอบสวน อันเป็นเหตุให้คู่ความในคดีสามารถร้องคัดค้านเจ้าพนักงานผู้นั้นให้ออกจากการสอบสวนในคดีนั้นได้

เหตุแห่งการมีอคตินี้อาจพิจารณาได้เป็น อคติโดยชัดแจ้ง (Actual bias) และอคติโดยนัย (Implied bias) ซึ่งอคติอย่างชัดแจ้ง เกิดขึ้นเมื่อเจ้าพนักงานได้แสดงว่าเขามีอคติที่จะมีผลต่อการทำสำนวนการสอบสวนหรือการสั่งคดี แต่ในส่วนของอคติโดยนัยนั้นเกิดขึ้นเมื่อเจ้าพนักงานไม่ได้แสดงออกอย่างชัดแจ้งว่าตนมีอคติ แต่อาจเป็นไปได้ที่จะมีอคติ เมื่อเจ้าพนักงานคนใดได้แสดงความเห็นในผลแห่งคดี หรือ แสดงออกถึงความไม่เป็นปรีภยต่อผู้ถูกกล่าวหาหรืออาจกล่าวได้ว่าอคติโดยชัดแจ้งต่างกับอคติโดยนัย ตรงที่อคติโดยชัดแจ้งนั้นต้องสามารถพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานได้ (Establish on proof) และในการวินิจฉัยว่าเป็นอคติโดยนัยหรือไม่นั้น ศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าบุคคลโดยทั่วไปที่อยู่ในฐานะของเจ้าพนักงานผู้นั้นจะมีอคติหรือไม่

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นญาติระหว่างพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการกับคู่ความในคดีอันถือเป็นเหตุแห่งการคัดค้านพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ดังที่ผู้เขียนได้ทำการพิจารณาข้างต้นแล้วนั้น อย่างไรก็ตามถึงแม้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการจะไม่ได้มีความสัมพันธ์ในทางญาติกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดีเลยก็ตาม แต่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการก็อาจถูกคัดค้านได้ถ้าปรากฏว่า คู่สมรสหรือญาติทางสายโลหิตของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการในคดีดังกล่าว มีคดีพิพาทอีกคดีหนึ่งกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดีหรือกับญาติทางสายโลหิตของคู่ความผู้นั้น เพราะกรณีดังกล่าวนี้ย่อมมีความเสี่ยงที่เจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้องจะไม่เป็นกลางและเกิดโทสะแก่คดีได้หรือมีผลต่อความเป็นอิสระในการทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องในคดีนั้นได้ ก็ถือเป็นเหตุที่จะคัดค้านเจ้าพนักงานผู้นั้นได้

อย่างไรก็ตามสิทธิในการคัดค้านหรือปฏิเสธไม่ให้เจ้าพนักงานคนใดปฏิบัติหน้าที่ด้วยเหตุของความมีอคติหรือลำเอียงนี้ ก็มีข้อจำกัดในเรื่องการให้เหตุผลในการคัดค้านที่ไม่สามารถแสดงพยานหลักฐานประกอบการคัดค้านได้อย่างชัดเจนเหมือนอย่างเหตุห้ามในกรณีอื่นๆ

ถึงอย่างไรก็ดี มีอีกประเด็นหนึ่งที่สมควรได้รับการพิจารณาคือ เหตุประการอื่นอันมีสภาพร้ายแรงซึ่งอาจทำให้การสอบสวนฟ้องร้องเสียความยุติธรรมไปนั้น ควรเป็นเหตุอะไรบ้าง เพราะถ้าเปิดโอกาสให้มีการตีความอย่างกว้างขวางเกินไปก็ย่อมเป็นช่องทางในการประวิงคดีของกลุ่มความได้ ได้แก่ เหตุที่เจ้าพนักงานได้เคยกล่าวล่วงหน้าหรือแสดงท่าทีให้เป็นที่เข้าใจว่าเจ้าพนักงานผู้นั้นจะทำการสอบสวนฟ้องร้องให้เป็นคุณแก่ฝ่ายใด ไม่ว่าจะได้กล่าวในเวลาให้สัมภาษณ์ หรือในเวลาบรรยายตามสถานที่ต่างๆ ก็ตาม เพราะถึงแม้จะมีข้อที่อาจทำให้เจ้าพนักงานเปลี่ยนความเห็นได้ก็ตาม แต่ก็ถือว่ามีความเสี่ยงที่เจ้าพนักงานจะยืนยันตามความเห็นที่ได้แสดงออกมานั้น โดยเหตุนี้จึงถือกันว่าเจ้าพนักงานไม่ควรแสดงความเห็นในข้อกฎหมายเกี่ยวกับคดีถึงแม้จะยังไม่เกิดแต่อาจเกิดในขณะที่ทำการสรุปสำนวนการสอบสวน หรือในขณะที่ใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคดีนี้ไม่หมายความรวมไปถึงการแสดงความเห็นในข้อกฎหมายในกรณีการสอนกฎหมายตามปกติ

4.2 วิเคราะห์การกำหนดกระบวนการคัดค้านเมื่อปรากฏเหตุคัดค้านเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง

เมื่อปรากฏว่าการสอบสวนฟ้องร้องของเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้องไม่มีความเป็นกลางในคดีแล้ว บุคคลผู้ที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้าน จะเป็นบุคคลใด และมีระยะเวลาในการยื่นคำร้องคัดค้านเท่าใด อีกทั้งผู้ที่จะมีอำนาจในการวินิจฉัยคำร้องคัดค้านคือใครนั้น ซึ่งในส่วนนี้จะได้อธิบายถึงกระบวนการคัดค้านเมื่อปรากฏเหตุคัดค้านไว้ดังนี้

4.2.1 ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้าน

การคัดค้านเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้องนั้น ผู้ที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้าน คือกลุ่มความผู้มีส่วนได้เสียในคดี อัน ได้แก่ ผู้เสียหายหรือผู้กล่าวหา, ผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือผู้แทนโดยชอบธรรมซึ่งเป็นผู้จัดการแทนในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กหรือผู้เยาว์ นอกจากนั้นอาจรวมถึงทนายจำเลยที่ยื่นคำร้องในนามของจำเลยด้วย

กล่าวคือ เมื่อปรากฏเหตุคัดค้านเจ้าพนักงาน กลุ่มความผู้มีส่วนได้เสียในคดีมีสิทธิที่จะยกเหตุดังกล่าวขึ้นอ้างเพื่อคัดค้านมิให้เจ้าพนักงานผู้นั้นทำหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้องคดีของตนได้ โดยอาจยื่นคำร้องคัดค้านต่อหัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือหัวหน้าพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจในการควบคุมการทำสำนวนการสอบสวนหรือที่มีอำนาจในการกำกับ

ดูแลในการสังคดีของพนักงานอัยการ โดยให้หัวหน้าของเจ้าพนักงานเป็นผู้วินิจฉัยเบื้องต้นว่ามีเหตุที่จะคัดค้านได้หรือไม่ ถ้าปรากฏเหตุคัดค้านก็อาจสั่งให้เปลี่ยนตัวเจ้าพนักงานเป็นคนใหม่ที่มีความเป็นกลางมากกว่า แต่หากผู้ยื่นคำร้องคัดค้านไม่เชื่อมั่นในการวินิจฉัยเหตุคัดค้านของหัวหน้าเจ้าพนักงานดังกล่าวแล้ว ก็อาจยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลที่เจ้าพนักงานอยู่ในเขตอำนาจของศาล โดยให้ศาลมีอำนาจไต่สวนถึงความไม่เป็นกลางของเจ้าพนักงานได้อีกช่องทางหนึ่ง

แต่ทั้งนี้เจ้าพนักงานผู้ถูกร้องคัดค้านก็มีสิทธิที่จะโต้แย้งคำร้องคัดค้านนั้นได้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นกลาง ไม่มีอคติในการสอบสวนฟ้องร้องของตน โดยเจ้าพนักงานที่ถูกคัดค้านมีหน้าที่ที่จะต้องให้ความเห็นเกี่ยวกับเหตุแห่งการปฏิเสธ โดยจะต้องทำความเข้าใจเป็นลายลักษณ์อักษร และต้องแจ้งให้ผู้ยื่นคำร้องคัดค้านได้ทราบก่อนมีการสรุปสำนวนหรือสังคดีนั้น และผู้ยื่นคำร้องมีสิทธิที่จะแสดงออกความเห็นต่อความเห็นของเจ้าพนักงานดังกล่าวได้ มิฉะนั้นจะถือว่าการกระบวนการคัดค้านดังกล่าวไม่ชอบ ต่อจากนั้นศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดว่าเหตุคัดค้านดังกล่าวเป็นจริงดังที่ร้องคัดค้านหรือไม่ และมีเหตุอันสมควรเพียงใด เพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่การสอบสวนฟ้องร้องที่ดำเนินการมาโดยชอบแล้ว

คำร้องคัดค้านเจ้าพนักงานนั้นจะทำในรูปแบบใดๆ ก็ได้โดยต้องระบุตัวเจ้าพนักงานที่ถูกคัดค้านให้ชัดเจน และจะต้องระบุข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นเหตุแห่งการคัดค้านเจ้าพนักงาน

4.2.2 ระยะเวลาในการยื่นคำร้องคัดค้าน

ระยะเวลาในการยื่นคำร้องคัดค้านนั้นขึ้นอยู่กับว่า คู่ความฝ่ายนั้นได้ทราบเหตุคัดค้านเมื่อใด โดยถ้าได้ทราบในระหว่างการสอบสวนฟ้องร้อง ก็ต้องยื่นคำร้องในระหว่างการสอบสวนฟ้องร้อง แต่อย่างช้าที่สุดต้องยื่นคำร้องคัดค้านดังกล่าวก่อนที่พนักงานสอบสวนจะสรุปสำนวนส่งอัยการหรือก่อนที่พนักงานอัยการจะทำความเข้าใจสังคดีส่งฟ้องต่อศาลมิฉะนั้นแล้วจะเสียสิทธิในการคัดค้าน กล่าวคือ แม้เจ้าพนักงานจะมีลักษณะที่จะร้องคัดค้านได้ก็ตาม แต่ก็มิใช่ว่าการคัดค้านนั้นจะกระทำในเวลาใดก็ได้ แต่ต้องทำภายในเวลาภายหลังที่ทราบเหตุคัดค้านนั้นทันที ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการประวิงคดี

ผลที่ตามมาภายหลังจากที่ได้มีการยื่นคำร้องคัดค้าน เจ้าพนักงานต้องงดการสอบสวนฟ้องร้องทั้งปวงไว้ก่อน จนกว่าจะได้มีคำชี้ขาดในเรื่องที่คัดค้านนั้นแล้ว แต่อย่างไรก็ดี ในกรณีที่ขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้องต้องกระทำไปโดยไม่ชักช้าแล้ว หรือมีเหตุจำเป็นเร่งด่วน ก็ไม่จำเป็นต้องงดการสอบสวนฟ้องร้องนั้นไว้ก่อนที่จะได้มีคำวินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องเหตุคัดค้านนั้นก็ได้ เช่น การสอบสวนพยานบุคคลที่ป่วยหนักใกล้จะตาย ซึ่งในกรณีนี้พนักงานสอบสวนที่ถูกคัดค้านสามารถสอบสวนปากคำพยานบุคคลดังกล่าวต่อไปได้ แต่การกระทำที่ได้กระทำไปแล้วนั้น จะมีผลทางกฎหมาย ก็ต่อเมื่อคำร้องคัดค้านนั้นได้ถูกยกเสีย แต่ถ้าหากคำร้องคัดค้านนั้นฟังขึ้น

กระบวนการสอบสวนอย่างใดๆ ที่ได้กระทำลงภายหลังจากการยื่นคำร้องคัดค้านเจ้าพนักงาน จะต้องถูกสอบสวนใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ถึงกระนั้นก็ดี กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องที่ได้กระทำไปแล้วก่อนมีการยื่นคำร้องคัดค้าน หรือกระบวนการสอบสวนฟ้องร้องที่ต้องกระทำโดยไม่ชักช้าที่ได้กระทำภายหลังจากที่ได้มีการคัดค้านนั้น กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องเหล่านี้ก็ไม่เสียไป กล่าวคือ แม้เหตุคัดค้านนั้น จะมีมูลก็ตาม แต่กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องที่ได้กระทำไปแล้วดังกล่าวนั้นก็ถือว่าสมบูรณ์

4.2.3 ผู้มีอำนาจวินิจฉัยคำร้องคัดค้าน

ผู้มีอำนาจวินิจฉัยคำร้องคัดค้านเมื่อมีการร้องคัดค้าน โดยคู่ความผู้มีส่วนได้เสียในคดี อาจแยกได้เป็น 2 กรณี

กรณีที่หนึ่งเป็นกรณีที่ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านได้ยื่นคำร้องคัดค้านต่อหัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือหัวหน้าพนักงานอัยการ ดังนั้น ผู้มีอำนาจวินิจฉัยคำร้องคัดค้าน ได้แก่ หัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือหัวหน้าพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาเจ้าพนักงานที่ถูกคัดค้าน โดยตรง

กรณีที่สอง เป็นกรณีที่ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านได้ยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลที่เจ้าพนักงานนั้นอยู่ในเขตอำนาจ ดังนั้น ผู้มีอำนาจวินิจฉัยคำร้องคัดค้าน ได้แก่ ผู้พิพากษาในศาลที่เจ้าพนักงานซึ่งถูกคัดค้านอยู่ในเขตอำนาจ

ในการวินิจฉัยเหตุคัดค้านของหัวหน้าเจ้าพนักงานนั้น จะวินิจฉัยข้อเท็จจริงในเบื้องต้นว่ามีเหตุผลในการคัดค้านที่รับฟังได้หรือไม่เพียงใด ถ้ามีเหตุผลรับฟังได้ ก็มีอำนาจสั่งเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ได้ตามสมควร โดยต้องฟังคำชี้แจงข้อเท็จจริงของผู้ยื่นคำร้องคัดค้าน และคำแถลงโต้แย้งของตัวเจ้าพนักงานผู้ถูกคัดค้าน รวมทั้งพยานหลักฐานอื่นที่บุคคลเหล่านั้นได้นำมา และพยานหลักฐานอื่นตามที่เห็นสมควรมาประกอบการวินิจฉัยด้วย

ส่วนกรณีที่ศาลเป็นผู้ไต่สวนมีคำวินิจฉัยชี้ขาดถึงเหตุคัดค้านนั้น ถือว่าเป็นอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวที่จะมีอำนาจไต่สวนได้เป็นองค์คณะ เพื่อให้การไต่สวนพิจารณาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว โดยการวินิจฉัยเหตุคัดค้านนั้น ศาลต้องฟังคำแถลงของคู่ความฝ่ายที่ยื่นคำร้องคัดค้านนั้น และคำแถลงของเจ้าพนักงานผู้ถูกคัดค้านนั้น รวมทั้งพยานหลักฐานอื่นที่บุคคลเหล่านั้นได้นำมาอ้างอิง และพยานหลักฐานอื่นตามที่เห็นสมควรด้วย ซึ่งผลของการวินิจฉัยของศาล ถ้าปรากฏเหตุคัดค้านดังที่ยื่นคำคัดค้านกล่าวอ้าง เจ้าพนักงานนั้นก็หมดอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้องทันที แต่ทั้งนี้เพื่อมิให้กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องเสียหาย ศาลต้องสั่งให้เจ้าพนักงานอื่นที่มีอำนาจในเขตอำนาจเดียวกันกับเจ้าพนักงานผู้ถูกคัดค้าน เป็นผู้รับมอบดำเนินการสอบสวนฟ้องร้องต่อไป

คำสั่งยอมรับ หรือยกเสีย ซึ่งคำสั่งค้ำนั้นเป็นที่สุด กล่าวคือ ไม่ว่าศาลที่มีอำนาจ วินิจฉัยคำสั่งค้ำเจ้าพนักงานจะได้วินิจฉัยคำสั่งไปในทางที่ยกคำสั่งหรือว่าคำสั่งค้ำค้ำ มีมูลก็ตาม คำสั่งคำสั่งค้ำค้ำนั้นก็เป็นที่สุด ไม่สามารถยื่นอุทธรณ์ หรือฎีกาได้

ซึ่งเมื่อมีการค้ำค้ำและเจ้าพนักงานผู้ทำการสอบสวนฟ้องร้องไม่ยอมถอนตัว ก็จะมี มาตรการบังคับ โดยหัวหน้าของเจ้าพนักงานผู้สามารถสั่งบังคับให้พ้นจากอำนาจได้ตามสาย บังคับบัญชา ซึ่งเจ้าพนักงานผู้นั้นก็ต้องปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ มิฉะนั้นจะกระทบต่อ ตำแหน่งหน้าที่ของเจ้าพนักงานนั้น โดยตรง และจะถือว่าการสอบสวนฟ้องร้องภายหลังที่ปรากฏ เหตุค้ำค้ำนั้น จะเป็นไปได้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย อันส่งผลให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย ถือเท่ากับไม่มีการสอบสวนในความคิดนั้น และพนักงานอัยการก็จะไม่มีอำนาจฟ้องร้องในคดี ความคิดนั้นด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

4.3 การถอนตัวออกจากคดีโดยตัวเจ้าพนักงานเอง

นอกจากคู่ความผู้มีส่วนได้เสียในคดีจะมีสิทธิร้องค้ำค้ำเมื่อปรากฏเหตุค้ำค้ำ เจ้าพนักงานในการสอบสวนฟ้องร้อง ดังที่ผู้เขียนทำการพิจารณาในหัวข้อข้างต้นแล้ว เจ้าพนักงานก็อาจถอนตัวจากการสอบสวนฟ้องร้องในคดีนั้นด้วยตนเองเมื่อมีเหตุที่คู่ความจะใช้สิทธิ ค้ำค้ำได้

จากถ้อยคำที่กำหนดว่าเจ้าพนักงานจะขอถอนตัวได้ แสดงว่าแม้เจ้าพนักงานจะไม่ยอม ถอนตัวจากการทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องคดีเมื่อปรากฏเหตุค้ำค้ำในการสอบสวนฟ้องร้องคดี ประการใดประการหนึ่ง ก็ตาม เจ้าพนักงานก็สามารถทำได้ และถ้าหากเจ้าพนักงานได้กระทำไป เช่นนั้นก็ย่อมส่งผลกระทบต่อการประกันสิทธิของคู่ความในอันที่จะได้รับการสอบสวนฟ้องร้อง เจ้าพนักงานที่เป็นกลางและไม่มีส่วนได้เสียได้ อันจะส่งผลในท้ายที่สุดต่อความเชื่อมั่น และ ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อการทำหน้าที่ของเจ้าพนักงานอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

การถอนตัวจากคดี ควรกำหนดเป็นหน้าที่ที่เจ้าพนักงานพึงต้องกระทำ ไม่ใช่เป็นเพียง สิทธิที่คู่ความในคดีจะใช้สิทธิค้ำค้ำ เมื่อมีสาเหตุเพียงพอที่จะทำให้เชื่อได้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ สอบสวนฟ้องร้องคดีนั้นจะไม่ยุติธรรม และเจ้าพนักงานควรถอนตัวออกจากคดีนั้นเองเมื่อมี ผลประโยชน์ทับซ้อน หรือผลประโยชน์ทางการเงินเกิดขึ้น หรือเขาไม่สามารถทำตนให้เป็นกลาง ได้ นอกจากนั้นมาตรฐานการตัดสินใจว่าผู้ต้องจะต้องถอนตัวเองหรือไม่นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่า แท้ที่จริงแล้วเจ้าพนักงานนั้นเป็นกลางหรือไม่ แต่แท้ที่จริงแล้ว วิทยุชนได้ตั้งคำถามถึงความ เป็นกลางของเขาหรือไม่ต่างหาก ซึ่งหลักเกณฑ์และมาตรฐานในการถอนตัวโดยตัวเจ้าพนักงาน

ดังกล่าวนั้น ย่อมเป็นการสอดคล้องกับหลักประกันสิทธิของคู่ความในอันที่จะได้รับการสอบสวนฟ้องร้องคดีโดยเจ้าพนักงานที่เป็นกลางและไม่มีส่วนได้เสียอย่างมีประสิทธิภาพ

การถอนตัวออกจากคดีโดยตัวเจ้าพนักงานเองนั้น มีหลักสำคัญว่า เจ้าพนักงานนอกจากต้องทำตัวดีไม่ค้างพ้อย ไม่มีข้อตำหนิแล้ว เพียงเท่านั้นยังไม่พอ หากต้องทำตัวไม่ให้เป็นที่ยังสงสัยของคู่ความในคดีด้วยว่า จะเป็นผู้ให้ความเป็นธรรมแก่เขาได้โดยแท้จริงปราศจากอคติใดๆ ซึ่งไม่เพียงแต่ว่าจะไม่ทำผิดเท่านั้นยังไม่พอสำหรับเจ้าพนักงาน หากต้องไม่ทำอะไรให้เป็นที่ยังสงสัยของผู้อื่นด้วย

ซึ่งการถอนตัวจากการสอบสวนฟ้องร้องโดยตัวเจ้าพนักงานเอง ได้กำหนดไว้เป็นจริยธรรมของเจ้าพนักงานในระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน พ.ศ. 2544 ลักษณะ 8 บทที่ 17 ข้อ 3 (3) ว่าพนักงานสอบสวนต้องอำนวยความสะดวกด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง โปร่งใส และเป็นธรรมโดยปราศจากอคติ ซึ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้กำหนดแนวทางปฏิบัติตามจรรยาบรรณพนักงานสอบสวน พ.ศ. 2544 ในข้อ 3 (3) ไว้ดังนี้คือ

- 1) ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
- 2) ให้บริการแก่ประชาชนด้วยความรวดเร็ว อย่างเสมอภาค และเป็นธรรม ตามลำดับขั้นตอนภายในระยะเวลาที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติกำหนด
- 3) ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ

ส่วนในประมวลจริยธรรมข้าราชการฝ่ายอัยการและบุคลากรของสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ. 2551 หมวด 3 ข้อ 5 ว่าข้าราชการฝ่ายอัยการต้องมีจิตสำนึกที่ดี ซื่อสัตย์สุจริต และรับผิดชอบ และข้อ 6 ข้าราชการฝ่ายอัยการต้องยึดมั่นประโยชน์ของประเทศชาติเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตนและไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกล่าวคือ แม้จะไม่ปรากฏเหตุที่คู่ความอาจคัดค้านเจ้าพนักงานที่พิจารณาสิ่งคดีนั้น ได้ก็ตาม หากเจ้าพนักงานผู้ทำการสอบสวนฟ้องร้องคดีนั้นเองเห็นว่าการที่ตนจะสอบสวนฟ้องร้องคดีนั้นต่อไปอาจจะทำให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกลางแกลงใจ หรือตนเองเห็นว่าไม่สมควรที่จะสอบสวนฟ้องร้องคดีนั้นต่อไปด้วยเหตุผลส่วนตัวที่มีอยู่หลายประการ เป็นต้นว่า ตนเป็นเพื่อนสนิท หรือเป็นอริกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาก่อน เป็นหรือเคยเป็นคู่หมั้นของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือเคารพคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสมือนเป็นญาติผู้ใหญ่ เจ้าพนักงานก็พึงถอนตัวจากการสอบสวนฟ้องร้องคดีนั้น

ดังนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เหตุที่เจ้าพนักงานพึงถอนตัวจากการสอบสวนฟ้องร้องคดีนั้น สืบเนื่องมาจากหลักกฎหมายที่ว่า เจ้าพนักงานไม่ควรมีส่วนเกี่ยวข้องกับคู่ความหรือคดีที่ตนสอบสวนฟ้องร้อง ไม่ว่าจะด้วยประการใดๆ และแม้การคัดค้านลักษณะต้องห้ามจะเป็นสิทธิของคู่ความที่จะคัดค้าน แม้ตามกฎหมายเจ้าพนักงานผู้ที่มีเหตุแห่งการคัดค้านมีสิทธิที่จะไม่ยอมถอนตัว

ออกจากการสอบสวนฟ้องร้องคดีนั้นก็ได้ แต่โดยจริยธรรมแล้วเจ้าพนักงานผู้นั้นพึงต้องถอนตัว เว้นแต่ตนเองเห็นว่าข้อกัณฑ์นั้น ไม่มีมูล หรือไม่มีเหตุอันสมควร เป็นต้นว่า คู่ความกัณฑ์เพื่อหา เหตุประวิงคดีหรือกัณฑ์แก่ง หรือมีเหตุอันไม่สุจริตประการอื่น

4.4 ผลในทางกฎหมายเมื่อปรากฏเหตุตัดอำนาจเจ้าพนักงานในการสอบสวนฟ้องร้อง

ถึงแม้กฎหมายต่างๆ ในประเทศไทยจะได้บัญญัติโดยใช้หลักความขัดแย้งกัน ในบทบาทหน้าที่ หรือหลักการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม เข้ามาเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายในอันที่จะอำนวยความยุติธรรม ให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน อาทิเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในเรื่องการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ หรือพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ในเรื่องการพิจารณาทางปกครองหรือตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ในเรื่องการได้สวนข้อเท็จจริงหรือการตั้งข้อ ร้องเกี่ยวผู้พิพากษาในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือ การตั้งข้อร้องเกี่ยวสหวิชาชีพในการสอบปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็ก ตามมาตรา 133 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ล้วนแต่เป็นการบัญญัติเพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในคดีเลย อันเป็นการยับยั้งมิให้มีการเอาเปรียบคู่ความในคดี เท่านั้น แต่ยังไม่มีการบัญญัติถึงผลในทางกฎหมายที่จะเกิดขึ้นในเมื่อเจ้าพนักงานผู้มีส่วนได้เสียใน คดีเข้ามามีส่วนในการสอบสวนฟ้องร้องในคดีว่าจะมีผลในทางกฎหมายเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อให้เกิด ความชัดเจนแก่ทุกคนที่ได้รับผลกระทบจากการสอบสวนฟ้องร้องที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจาก เจ้าพนักงานว่าหากมีเหตุที่อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นกลางเกิดขึ้นแล้ว ผลในทางกฎหมายจะเป็น เช่นไร

เพราะฉะนั้น จึงเป็นการสมควรที่จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์ออกมาให้มีความชัดเจน ถึงผลในทางกฎหมายในเมื่อปรากฏเหตุห้ามหรือเหตุกัณฑ์เจ้าพนักงานในการสอบสวนฟ้องร้อง เนื่องจากเหตุตัดอำนาจเจ้าพนักงานในการสอบสวนฟ้องร้อง อาจเกิดขึ้นได้ทั้งก่อนและหลังจากการ สอบสวนฟ้องร้อง ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานมีส่วนได้เสียในคดีโดยตรง หรือโดยอ้อม หรือ มีเหตุอันควรสงสัยถึงความไม่เป็นกลางของเจ้าพนักงาน ซึ่งหากปรากฏขึ้นเมื่อใดย่อมก่อให้เกิดผล ในทางกฎหมายได้หลายประการดังที่กล่าวไว้แล้วว่าเหตุตัดอำนาจเจ้าพนักงานในการสอบสวน ฟ้องร้องนั้น อาจแยกเหตุตัดอำนาจได้เป็น 2 ประการ คือ เหตุห้าม กับเหตุกัณฑ์ ดังนั้น ผลในทาง กฎหมายอาจพิจารณาแยกได้ดังนี้

1) กรณีเมื่อปรากฏเหตุคัดอำนาจประเภทเหตุห้ามในการสอบสวนฟ้องร้องขึ้นนั้น ในแง่ทางคดีแล้ว ถือว่าเป็นเหตุที่ปรากฏชัดเจนถึงความไม่กลางในการสอบสวนฟ้องร้องโดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการที่มีผู้ได้เสียในคดีโดยตรง ก็ย่อมดำเนินคดีในลักษณะที่เป็น คุณแก่ตนเองอย่างแน่นอน ดังนี้ จึงถือได้ว่าการสอบสวนฟ้องร้องนั้น มิได้เป็นไปได้โดยชอบด้วย กฎหมาย เนื่องจากการดำเนินคดีไม่ได้เป็นไปได้โดยบริสุทธิ์ยุติธรรมในอันที่จะให้ความเป็นธรรมแก่ ผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะกรณีที่เจ้าพนักงานนั้นเป็นผู้เสียหายในคดีที่ตนเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินคดีนั่นเอง ดังในคำพิพากษาฎีกาที่ 292/2482 ที่กล่าวไว้แล้ว ซึ่งหากเกิดขึ้นในชั้นสอบสวน ก็ย่อมมีผลทำให้การสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็เท่ากับไม่มีการสอบสวนในคดีนั้น อันส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 120 และทำให้พนักงานสอบสวนผู้นั้นไม่มีอำนาจในการสอบสวนคดีนั้นอีกต่อไป

ส่วนกระบวนการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในคดีนั้นจะมีผลทางกฎหมาย อย่างไร ต้องมาพิจารณาว่าเป็นการกระทำโดยพนักงานสอบสวนผู้นั้นฝ่ายเดียวหรือไม่ หากใช่ก็ถือ ว่าไม่มีผลในทางกฎหมาย ไม่อาจรับฟังประกอบสำนวนการสอบสวนได้เช่น การสอบปาก คำผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือพยาน การตรวจสถานที่เกิดเหตุ หรือการสรุปสำนวนทำความเห็นทางคดี เป็นต้น แต่หากไม่ใช่เป็นการกระทำโดยพนักงานสอบสวนผู้นั้น แต่เป็นการกระทำโดยบุคคลอื่น ที่เป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวน เช่น ผลการตรวจพิสูจน์ของกองพิสูจน์หลักฐาน หรือผลการพิมพ์ มือผู้ต้องหา ผลการชันสูตรพลิกศพของแพทย์ เป็นต้น ก็อาจรับฟังประกอบสำนวนการสอบสวนได้ หากต่อมาได้มีพนักงานสอบสวนผู้อื่นที่มีความเป็นกลางมาทำหน้าที่แทนในการสอบสวนต่อไป

หากปรากฏเหตุห้ามในชั้นฟ้องร้อง พนักงานอัยการผู้นั้นย่อมไม่มีสิทธิเป็นผู้ดำเนินคดีนั้น ต้องให้พนักงานอัยการผู้อื่นที่มีความเป็นกลางเป็นผู้ดำเนินคดีแทนโดยเริ่มตั้งแต่การรับมอบ สำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวน จนถึงกระบวนการฟ้องร้องต่อศาลถ้าส่วนใด ในกระบวนการฟ้องร้องที่กระทำโดยพนักงานอัยการที่มีส่วนได้เสียในคดี ย่อมถือว่าเป็นการ ฟ้องร้องที่มีชอบด้วยกฎหมาย มีผลทำให้กระบวนการดำเนินคดีนั้นไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐาน ในชั้นศาลได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำความเห็นในการสั่งฟ้องคดี หรือนำสืบพยานหลักฐาน การถามค้าน ถามดิงในชั้นศาล และยังเป็น การคัดอำนาจฟ้องของพนักงานผู้นั้นโดยสิ้นเชิง มิให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับ คดีนั้นอีกต่อไป

2) กรณีเมื่อปรากฏเหตุคัดอำนาจประเภทเหตุคัดค้านในการสอบสวนฟ้องร้อง ถือว่า เป็นสิทธิของคู่ความในคดีที่จะร้องคัดค้านเจ้าพนักงานนั้นถึงความไม่เป็นกลางได้ อันเป็นการเปิด โอกาสให้คู่ความสามารถโต้แย้งได้ในเมื่อรู้ตนว่าไม่ได้รับความยุติธรรม โดยอาจขอเปลี่ยนตัว เจ้าพนักงานด้วยการร้องคัดค้านต่อผู้เป็นหัวหน้าเจ้าพนักงานนั้น หรือขอให้ยุติการสอบสวน

ฟ้องร้องนั้นไว้ก่อนเพื่อจะได้มีการไต่สวนเบื้องต้นก่อนว่ามีเหตุแห่งการคัดค้านตามคำร้องหรือไม่ โดยอาจยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลให้เป็นคนกลางในการไต่สวนถึงเหตุแห่งการคัดค้านนั้นว่ามีมูลหรือไม่

หากศาลไต่สวนคำคัดค้านนั้นแล้วปรากฏว่าไม่มีมูลถึงเหตุคัดค้านนั้น ก็ย่อมทำให้เจ้าพนักงานผู้นั้นสามารถทำหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้องได้ต่อไป แต่ถ้าศาลไต่สวนแล้วปรากฏว่ามีมูลให้เชื่อได้ว่ามีเหตุตามที่ร้องคัดค้านนั้น ก็ย่อมเป็นเหตุให้เจ้าพนักงานผู้นั้นพ้นจากหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้อง ส่วนกระบวนการสอบสวนฟ้องร้องที่ดำเนินการไปแล้วจะมีผลเป็นอย่างไรให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการพิจารณาตามความชัดเจนของเหตุคัดค้านนั้นว่ามีความชัดเจนแค่ไหน หากเหตุคัดค้านนั้นสามารถเห็นได้โดยชัดเจนถึงความไม่เป็นกลางของเจ้าพนักงาน ก็จะทำให้กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องที่ดำเนินการโดยเจ้าพนักงานนั้นไม่มีผลในทางกฎหมาย กล่าวคือทำให้กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องนั้นเป็นอันเสียไป แต่ถ้าศาลเห็นว่าเหตุคัดค้านนั้นไม่มีความชัดเจนถึงเหตุที่จะร้องคัดค้านก็ควรยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับเจ้าพนักงานนั้น โดยถือว่ากระบวนการสอบสวนฟ้องร้องที่กระทำไปโดยเจ้าพนักงานผู้นั้นเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เกิดเหตุคัดค้านเช่นนี้ ย่อมไม่มีผลกระทบต่อกระบวนการสอบสวนฟ้องร้องที่ดำเนินการมาโดยชอบแล้ว จึงสามารถนำบรรดาพยานหลักฐานทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นบันทึกคำให้การของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือพยานเอกสาร พยานวัตถุ ที่พนักงานสอบสวนได้รวบรวมไว้ในสำนวนการสอบสวนให้สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดี และพนักงานอัยการก็มีอำนาจนำพยานหลักฐานเหล่านั้นมานำสืบเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ โดยไม่ถือว่าเป็นพยานที่เกิดขึ้นหรือได้มาโดยมิชอบ หรือโดยอาศัยข้อมูลที่เกิดขึ้นหรือได้มาโดยมิชอบ จึงไม่เป็นการต้องห้ามมิให้ศาลรับฟังเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 อีกทั้งไม่เป็นการกระทบต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลของพนักงานอัยการที่ดำเนินการมาโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว เว้นแต่ศาลจะเห็นเป็นอย่างอื่น

4.5 ความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานที่มีส่วนได้เสียในคดี

กรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีส่วนได้เสียในคดี หรือมีลักษณะเข้าข้อต้องห้ามมิให้ทำการสอบสวนฟ้องร้องตามเหตุห้ามหรือเหตุคัดค้านดังที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วนั้น หากกระทำได้ดังกล่าวต้องตามบทบัญญัติของกฎหมายอันเป็นความผิด ไม่ว่าจะมีความรับผิดชอบทางอาญา หรือความรับผิดชอบทางวินัย เจ้าพนักงานผู้นั้นก็สมควรได้รับโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำ อันเป็นมาตรการในการลงโทษแก่เจ้าพนักงาน และเพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเอาเปรียบในทางคดีของเจ้าพนักงานนั้น

พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา หากเจ้าพนักงานผู้ใดกระทำความผิดทางอาญาต้องตามบทบัญญัติใดในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตั้งแต่มาตรา 147 ถึง 166 หรือในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ตั้งแต่มาตรา 200 ถึง 205 เจ้าพนักงานผู้นั้นก็ต้องรับโทษทางอาญาตามความผิดที่ได้กระทำความ

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ได้แก่ ในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ ด้วยการข่มขืนใจหรือจูงใจผู้ต้องหาให้นำมาเงินมาให้แก่ตนเพื่อแลกเปลี่ยนกับการเปลี่ยนข้อหาจากหนักเป็นเบา เช่น เปลี่ยนจากข้อหาฆ่าคนตายในครอบครัวเพื่อจำหน่ายเป็นข้อหาฆ่าคนตายในครอบครัวในที่นั้น จึงมีความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ ต้องรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 148

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ได้แก่ ในกรณีที่พนักงานสอบสวนกระทำการสอบสวนในหน้าที่ด้วยการทำสำนวนอ่อนท้งที่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสั่งฟ้องได้ แต่ได้ทำไปเพื่อช่วยผู้ต้องหาซึ่งมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับตน ไม่ว่าจะในฐานะที่เป็นผู้บุกรุก ผู้สืบสันดาน สามีภรรยา หรือญาติสนิทของตน โดยมีให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลง จึงมีความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานในตำแหน่งพนักงานสอบสวนกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดๆ ในตำแหน่งอันเป็นการมิชอบเพื่อจะช่วยให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดมิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลง ต้องรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 200 หรือในกรณีที่พนักงานอัยการได้เรียกรับเงินจากผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อจะได้ใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหานั้น ทั้งที่มีพยานหลักฐานพอฟ้องผู้ต้องหานั้นได้ตามกฎหมาย ถือได้ว่าเป็นความผิดอาญาฐานเจ้าพนักงานเรียกรับสินบน ต้องรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 201

นอกจากเจ้าพนักงานจะมีความรับผิดชอบทางอาญาแล้ว ก็ยังถือได้ว่าเจ้าพนักงานนั้นมีความผิดที่ต้องรับโทษทางวินัยด้วย หากการกระทำดังกล่าวเข้าลักษณะของความผิดที่ต้องรับโทษทางวินัย โดยแต่ละองค์ประกอบของเจ้าพนักงานมีพระราชบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับกำหนดกฎเกณฑ์โทษทางวินัยไว้แล้ว

สำหรับโทษทางวินัยของตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวน มีหลายระดับขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของความผิด ตามมาตรา 82 แห่งพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ซึ่งพอจะแยกระดับความร้ายแรงของความผิดได้ดังนี้

1) ระดับโทษสำหรับความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ได้แก่ ปลดออก และไล่ออก ดังในกรณีที่พนักงานสอบสวนปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ประโยชน์ที่มิควรได้ อันเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ ด้วยการจับผู้บริสุทธิ์มาเป็นแพะรับโทษแทนผู้ต้องหาซึ่งเป็นญาติสนิทของตน ซึ่งกรณีนี้พนักงานสอบสวนต้องรับโทษทางวินัยด้วยการไล่ออก

ตามกฎหมาย ก.ตร. ว่าด้วยอำนาจการลงโทษ อัตราท้อง และการลงโทษภาคทัณฑ์ ทัณฑกรรม กักขัง กักขัง หรือตัดเงินเดือน พ.ศ. 2547

2) ระดับโทษสำหรับความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง ได้แก่ ทัณฑกรรม กักขัง กักขัง และตัดเงินเดือน ดังในกรณีที่พนักงานสอบสวนไม่สอบสวนรายละเอียด หรือรวบรวมพยานหลักฐานให้เพียงพอ เป็นเหตุให้พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง เพื่อช่วยผู้ต้องหาที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับตนมิให้ต้องรับโทษ กรณีนี้พนักงานสอบสวนต้องรับโทษทางวินัยด้วยการถูกกักขัง 3 วัน หรือกักขัง 3 วัน ตามหนังสือ ตร. ที่ 0006.3/0095 ลง 3 พ.ย. 2552 เรื่อง แนวทางการพิจารณาและมาตรฐานการลงโทษวินัยอย่างไม่ร้ายแรงอีกทั้งยังถือว่ากระทำความผิดกล่าวไม่เป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และเที่ยงธรรม ตามมาตรา 78 (1) แห่งพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 อีกด้วย

3) ระดับโทษสำหรับความผิดวินัยเล็กน้อย ได้แก่ ภาคทัณฑ์ ดังในกรณีที่พนักงานสอบสวนมิได้ทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามที่พนักงานอัยการได้มีหนังสือให้สอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญที่อาจทำให้ผู้ต้องหาต้องรับโทษหนักขึ้น โดยไม่มีเหตุอันสมควร เนื่องจากต้องการช่วยเหลือผู้ต้องหาซึ่งเป็นญาติสนิทของตน กรณีนี้พนักงานสอบสวนต้องรับโทษทางวินัยด้วยการถูกภาคทัณฑ์

ส่วนโทษทางวินัยของพนักงานอัยการ ตามมาตรา 84 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการอัยการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 ได้กำหนดโทษผิดวินัยไว้ 5 สถาน คือ ไล่ออก ปลดออก ให้ออก งดเลื่อนตำแหน่ง หรืองดเลื่อนขั้นหรือขึ้นเงินเดือน และภาคทัณฑ์ ดังตัวอย่าง ในกรณีที่พนักงานอัยการได้กระทำการอย่างใดในตำแหน่งอันเป็นมิชอบด้วยการพิจารณาสั่งไม่ฟ้องคดี เพื่อช่วยผู้ต้องหาที่มีความสัมพันธ์กับตนมิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลง ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยจงใจไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบของทางราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง จึงเป็นการกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง พนักงานอัยการผู้นั้นต้องถูกลงโทษทางวินัยด้วยการไล่ออก

อย่างไรก็ตาม เมื่อปรากฏถึงความไม่เป็นกลางของในเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง ในลักษณะเหตุห้ามโดยชัดเจนนั้น ควรจะมีกฎหมายออกมาบัญญัติให้เจ้าพนักงานผู้มีส่วนได้เสียในคดีโดยตรง มีความผิดในทางอาญาที่ชัดเจน มิใช่เป็นแต่เพียงเรื่องความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมหรือเป็นเหตุให้ร้องคัดค้านได้เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้เหตุตัดอำนาจเจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้องมีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น สามารถนำมาใช้บังคับได้อย่างแท้จริง

ดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่าการที่เจ้าพนักงานในชั้นสอบสวนฟ้องร้องได้ทำการสอบสวนฟ้องร้องในลักษณะที่เป็นการขัดกันใบบทบาทหน้าที่ (Incompatible Principle) หรือขัดกัน

ในผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of Interest) หรือเป็นการสวมหมวกหลายใบนั้น นอกจากจะมีผลในทางกฎหมายทำให้การสอบสวนฟ้องร้องเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมายแล้ว ยังมีผลทำให้เจ้าพนักงานมีความผิดทางอาญา ซึ่งอาจต้องรับโทษทั้งทางอาญาและรับโทษทางวินัยด้วย อันเป็นมาตรการบังคับในทางกฎหมายที่เข้ามาป้องกันและควบคุมมิให้เจ้าพนักงานผู้มีเหตุต้องห้ามดังที่ได้วิเคราะห์แล้วนั้น ได้ทำการสอบสวนฟ้องร้องในคดี ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ยุติธรรมแก่คู่ความในคดีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา